

49

Colectia POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

I. VOLEDI - AL. CERBU

Coroana regelui
BUREBISTA

EDITATA
DE REVISTA
**ȘTIINȚA
TEHNICĂ**

„COROANA REGELUI BUREBISTA”

DOCUMENTUL EPIGRAFIC

În somptuosul birou al bancherului Bernard Pellier, patronul marilor uzine „A.B.C.” din Paris, se aflau adunați, la ora aceea tirzie din noapte, cinci oameni : arheologul Conrad Schratt, inginerul John Duklas, sculptorul Charles Nicolle, profesorul de istorie antică Arhimede Praxagoras și gazda — un arhicunoscut numismat și colecționar de antichități.

Societatea aceasta amestecată, și ca indeletniciri și ca naționalități — fiindcă se aflau striuși laolaltă : un neamț, un englez, un grec și doi francezi — poate stîrni pe bună dreptate mirarea oricui. Dar, pentru a lămuri lucrurile, să vedem ce s-a intimplat cu cîțiva ani în urmă...

Într-o dimineață însorită a lui mai 1893, vaporul „Albatrosul”, sub pavilion francez, își ridică ancora din portul Marsilia, îndreptîndu-se spre Haiffa. Pe bordul său se afla o expediție arheologică pornită să dezgroape statuia legendarului Moloch, zeul amoreilor, străvechiul popor căruia ebreii, după ce au fost izgoniți din Egipt, i-au subjugat țara — mînosul și „făgăduitul” pămînt al Canaanului.

Debarcați pe țărmul apusean al Asiei, membrii expediției — după ce au recrutat călăuze și muncitori săpători din rîndul populației băștinașe — s-au grăbit să se îndrepte către fluviul Seriat-el-Kebir. De bună-seamă că statuia zeului cu cap de taur, căruia amoreii îi jertfeau prin inec pe cei mai viteji fii ai săi, nu putea să se găsească decît acolo unde au fost biblicele cetăți Sodoma și Gomora, îngropate cu milenii în urmă de o erupție vulcanică. Pe locul acela blestemat a luat naștere lacul Asfaltit, ale cărui ape sărate nu primesc în străfundul lor nici o viețuitoare. În felul acesta, spune o legendă, un zeu blind și mult mai puternic decît crudul Moloch a pus capăt pentru totdeauna sacrificării atîtor și atîtor oameni nevinovați!

Expediția a lucrat timp de cîteva luni în cea mai mare taină. Apoi, pe neștiute, a părăsit locurile, iar arabii care fuseseră angajați ca muncitori săpători nu s-au mai întors niciodată în satele lor...

Într-o bună zi, presa pariziană a relatat cu lux de amănunte că bancherul Bernard Pellier, cunoscutul numismat și colecționar de antichități, a achiziționat faimosul cap de taur al statuii zeului Moloch, care, fiind turnat din aur de 22 carate, nu s-a topit sub lava vulcanică ce a îngropat orașele Sodoma și Gomora. La rîndul său, bancherul francez a revîndut cu un preț fabulos această minune Muzeului de antichități din Paris...

Au trecut de atunci cinci ani și iată că din nou, în biroul proprietarului marilor uzine „A.B.C.” din Paris, s-au reîntilnit membrii faimoasei expediții arheologice. De data aceasta se găseau de față numai patru din temerarii și norocoșii cercetători, fiindcă cel de-al cincilea — bătrînul paleograf armean Bedros Altuni, care participase la lucrările de dezgropare ale orașelor Sodoma și Gomora în calitate de expert autorizat, dispăruse fără urmă.

*

Acum, după ce cititorul a făcut cunoștință cit de cit cu oaspeții bancherului Pellier și și-a putut da seama cînd și cum s-au înnodat legăturile dintre ei, este cazul să aflăm ceea ce puneau la cale, fiindcă întîlnirea lor nu era deloc întîmplătoare!...

După ce își goli pipa în scrumiera de argint și sorbi pe nerăsuflăte un pahar de vin de Bordeaux, profesorul Arhimede Praxagoras se ridică în picioare și, aplecîndu-se peste biroul cu cristal al domnului Pellier, i se adresa acestuia cu o voce aproape șoptită :

— Prea slimate domnule bancher, moneda de aur și inscripția de pe piatra mutilată ce vă stau în față sînt două documente convingătoare, a căror autenticitate nu poate fi pusă la îndoială. Ele fac parte din colecția particulară a majestății sale Franz Josef și se găsesc pe biroul domniei-voastre numai datorită fericitei înrudiri dintre conducătorul expediției noastre, arheologul Conrad Schratt, cu excelenta societară de onoare a Teatrului imperial din Viena, doamna Catherina Schratt, care își are apartamentul său chiar în castelul Schönbrunn, reședința slăvitului împărat al Austriei, rege al Ungariei și principe al Transilvaniei.

La auzul acestei destăinuirii neașteptate, în ochii bancherului se aprinseră două luminițe stranii, în timp ce frumoasele lui mîini albe pipăiau cu febrilitate moneda de aur și piatra mutilată, pe care inscripțiile deveniseră aproape ilizibile.

Fără ce să-i dea răgaz să-și revină, profesorul Praxagoras continuă cu aceeași voce șoptită :

— Valoarea acestor două documente este uriașă dacă ținem seamă de taina pe care o ascund.

— Cum?... Vreți să susțineți, domnule profesor, că această taină nu mai este cunoscută de nimeni? întrebă bancherul vădit tulburat...

— Departe de mine intenția de a susține un asemenea neadevăr, răspunse cu exagerată modestie profesorul Arhimede Praxagoras... Atît moneda cit și piatra au fost cercetate de o pleiadă de epigrafiști iluștri, printe care se numără și marele savant vienez Ad. Wilhelm. Toți, absolut toți, fără nici o excepție, au ajuns la concluzia că este vorba de două mărturii foarte importante în legătură cu existența unui mare stat dac în Podișul Transilvaniei, care a atins culmea puterii și prosperității sale sub domnia regelui Burebista.

— Vasăzică e vorba de o taină pe care o cunosc foarte mulți cercetători ai istoriei antice, domnule profesor Praxagoras, sublinie cu ironie Pellier.

— În parte, numai în parte, domnule bancher! se grăbi să adauge Praxagoras. Și ca să vă dați seama despre ce anume este vorba, voi încerca, cu permisiunea domniei voastre, să descifrez pentru a 1001-a oară inscripția trunchiată de pe această piatră mutilată, care a fost găsită împreună cu alte relicve cu prilejul dezgropării cetății grecești Dionysopolis — Balcicul de astăzi.

Fără să mai aștepte incuviințarea bancherului, profesorul Praxagoras își apropie lentilele ochelarilor săi cu ramă groasă de piatră de pe birou și începu pe un ton didactic să dea explicații :

— *Inscripția măsoară 0,49 m în lungime, 0,46 m în lățime și are o grosime de 12 cm. Înălțimea literelor — foarte inegale — variază între 8 și 12 cm. Scrisul — caracteristic pentru documentele epigrafice grecești din secolul I dinaintea erei noastre — este corect, dar neindemnitic. Formele literelor — precum vedeți — sînt diferite : rombe, dreptunghiulare și pătrate. Lipsuri mai importante se constată în părțile de mijloc și de jos ale pietrei. Fără îndoială că ele se datoresc acțiunii corosive a apei și frecării. Scrisul este în general destul de șters, iar unele rînduri au devenit aproape ilizibile.*

După ce făcu o scurtă pauză, profesorul Praxagoras începu să silabisească cuprinsul inscripției :

„Eu, Acornion al lui Elios, împreună cu Nikeratos al lui Alexandros, cu Diom și Aelianus al lui Hermippos, din însărcinarea celor 9 arhonți ai cetății Dionysopolis, am luat calea șesurilor și munților către îndepărt. . . și mult bogata cetate de reșed a marelui Rubobostes, neînfricațul rege al vileazului neam al dacilor, căruia i-am dus daruri scumpe și nenumărate, printre care și o coroană de aur bătută în nestemate fără de pereche, drept recunoșt. pentru că ne-a scăpat pe noi de urgia cruzilor bastarni, pe care și i-a făcut una cu pămîntul. Ajunși în cetatea de scaun a marelui rege dac, străjuită de munți înalți și ape repezi, pe numele ei

.
și ne-am minunat deopotrivă de vrednicia și priceperea locuitorilor de pe aceste meleaguri îndepărtate, neîntreцуți în lucratul pămîntului, creșterea vitelor, topitul aurului, priticirea vinului și meșteritul feluritelor arme de luptă

Ascultîndu-l pe profesorul Praxagoras tălmăcind cu migală inscripția de pe piatră, bancherul Pellier se străduia să-și păstreze calmul. Ca un încercat om de afaceri ce era, Pellier știa că orice gest precipitat de-al său va urca prețul ce îl vor pretinde arheologii. Totuși ochiului expert al lui Conrad Schratt nu-i scăpă faptul că miinile albe și netede ale bancherului se zgîrciseră, gata parcă să apuce o pradă

invizibilă. Pe figura de pasăre răpitoare a arheologului, apăru un rinjet ironic. Era rindul său să intervină.

— Desigur, dragă Pellier, rudenia cu amanta lui Franz Josef, amintită de profesor, îi îngăduia lui Schratt să folosească un ton familiar în discuția cu bancherul, te vei întreba ce legătură este între documentul epigrafic și moneda de aur. Ei bine, află că această monedă face parte din tezaurul pe care l-au descoperit acum aproape 100 de ani în munții Orăștiei niște simpli mîneri. Ackner, de altfel, pomeniște în lucrarea sa despre această descoperire care a făcut vilvă la timpul său, ca și despre legenda ce circulă încă și astăzi în popor despre niște comori considerabile aparținînd unui oarecare rege dac. Dacă îți seamă de faptul că Rubobostes, de care vorbește inscripția, nu este decît o formă alterată a numelui Burebista — așa cum confirmă istoricul roman Pompeius Trogus în cartea a 32-a din „Philippica” lui — și că în munții Orăștiei era cetatea de scaun a vestitului rege dac, ai în mîna cheia enigmei!

— Vrei să spui că acest Burebista a fost un fel de Cresus, întrebă batjocoritor bancherul.

— N-o spun eu; o afirmă documentele, replică sentențios Schratt.

— Și dacă documentele mint...?

— Trezorerul majestății sale Franz Josef nu s-ar simți măgulit dacă te-ar auzi punînd la îndoială autenticitatea colecției particulare a împăratului... De altfel, noi nici nu insistăm să te convingem... Și, ca la un semn, Schratt și ceilalți parteneri ai săi se ridicară în picioare.

Pellier nu se lăsă impresionat de gestul musafirilor săi. Aprinzîndu-și tacticos luleaua, îi poști să-și reia locurile.

— Inclina să cred că numai noi, oamenii de afaceri, avem de-
viza time is money... și că dumneavoastră, arheologii, măsurați timpul în milenii, și nu în minute!... Drept e că pe domniî Duklas și Nicolle nu aș ști în ce categorie să-i consider, adăugă bancherul cuprinzînd cu aceeași privire ironică pe inginer și pe sculptor.

Batjocura era destul de străvezie. Pasionat colecționar de anti-
chități, Pellier era înainte de toate bancher și-și iubea meseria cu riscurile, dar mai ales cu profiturile ei. Ca atare, el nutrea un profund dispreț pentru cei ce eșuau în profesia lor, abandonînd-o la primul prilej...

Duklas și Nicolle făceau parte din tagma transfugilor, și cele
cîteva amănunte biografice pe care bancherul le cunoștea despre ei
ii erau suficiente pentru a-i justifica disprețul...

Inginerul englez lucrase o bucată de vreme la o companie de
construcții rutiere din Glasgow care avea în antrepriză o uriașă lu-
crare în colonii. El o ștersese de pe șantier pentru a se înrola volun-
tar într-o expediție arheologică ce se găsea în căutarea comorii regiilor
cafri, undeva pe malurile fluviului Zambezi. Expediția se pare că
fusese fructuoasă, cel puțin pentru pseudoarheologul Duklas, care se
întorsese din călătorie cu cîteva prețioase relicve, din care un om mai
modest ar fi putut trăi doi-trei ani fără grijă. Duklas însă, în mai

puțin de trei luni, se trezi fără bani și fără slujbă. Arheologii nu mai voiau să știe de el, iar de compania de construcții nu mai putea fi vorba...

Norocul i-a suris însă din nou. Într-un bar parizian de mîna a treia, Duklas făcu cunoștință cu sculptorul Nicolle. Acesta, deși se remarcase prin cîteva lucrări originale, eșuase și el în meseria lui din cauza unor vicii ascunse și a prizelor prea dese de cocaină, de pe urma cărora pierduse siguranța în minuirea daltei. Pellier, care-l cunoștea pe sculptor, i-a mijlocit imbarcarea pe „Albatros“ ca membru al expediției arheologice conduse de Schratt. Vastele cunoștințe ale lui Nicolle în materie de artă puteau fi de folos într-o expediție în care bancherul își pusese mari speranțe.

La rindul său, sculptorul interveni pentru John Duklas, noul său prieten, ale cărui „state de serviciu“ în arheologie îl făcuse să fie admis cu entuziasm printre „temerarii“ căutători ai statuii zeului Moloch.

*

Duklas și Nicolle inghițiră în sec ironia lui Pellier. Amîndoi socoteau că nu era momentul potrivit ca să-l supere pe acest Mecena obez, de care depindea soarta unei noi expediții și, la urma urmei, însăși asigurarea existenței lor pentru mai multă vreme.

Același raționament îl făcu și bătrînul Praxagoras, care, abia reinstalat în fotoliu, se grăbi să-l copleșească de amabilități pe bancher :

— Susceptibilitatea devine o trăsătură nobilă atunci cînd izvorăște din teama de a pierde încrederea unei persoane pe care o stimezi... Sînt însă de acord cu dumneavoastră, domnule Pellier, că ne-am pripit... Erați îndreptățit să ne solicitați toate probele pe care le deținem și, de altfel, nici nu ne gîndim să vi le ascundem...

— Așadar aveți și alte documente ?

— Suficiente pentru a justifica eforturile pe care ni le-a cerut munca migăloasă de cercetare și selecționare a materialului adunat.

— Sînt gata să vă ascult, domnule profesor.

— Voi încerca să fiu cît mai deslușit, deși povestea e destul de întortocheată. Vă este, probabil, cunoscută istoria lui Dio Cassius despre războaiele dacilor cu romanii. În cartea a 68-a, capitolul 14, Cassius se ocupă de tezaurele regilor daci... Înainte de a-și curma viața, Decebal, ultimul rege dac, ar fi pus niște sclavi să abată cursul rîului Sargeția, care curgea sub zidurile capitalei. Pe locul eliberat de apă, a dat ordin să se sape o groapă adîncă, în care a îngrămădit vase cu monede de aur, afară de nestemate, podoabe și veșminte care valorau cît tot aurul la un loc și pe care le-a ascuns într-o peșteră. După ce a îngropat aurul în albia rîului, a îndrumat din nou apa pe făgașul vechi, iar pe sclavi a pus să-iucidă pentru a duce cu ei în mormînt taina. Un sclav pe nume Bicilis a reușit însă să scape cu viață și, prins de romani, a dat în vileag locul comorii.

Pînă aici povestea e pe cît de interesantă pe atît de simplă...

Continuarea ar fi că romanii au predat tezaurul împăratului Traian, care, așa cum pretinde o inscripție găsită la Roma, a folosit imensele bogății pentru a construi celebra „columnă”.

— Dar coroana?... Coroana lui Burebista? Ce s-a întâmplat cu ea? Întrerupse bancherul, nerăbdător să cunoască sfârșitul întâmplării.

— Aveți răbdare, povestea abia începe. Există indicații precise că atât afirmațiile lui Cassius cât și inscripția cu caractere romane sînt pe de-a-ntregul inventate.

— Adevărul, care e adevărul? interveni din nou Pellier, vădit surescitat, spre satisfacția abia ascunsă a celorlalți.

— Cu voia dumneavoastră vom ajunge și acolo, se grăbi să-l liniștească bătrînul profesor. Ceea ce a făcut pe cercetători să pună la îndoială autenticitatea inscripției a fost faptul că istoricii contemporani cu Traian nu pomenesc nici un cuvînt despre sacrificiul pe care marele imperator l-ar fi făcut lui Jupiter consacîndu-i, precum spune inscripția, „columna” ridicată din aurul regilor daci. Au trebuit să treacă opt veacuri pentru ca să apară această „plastografie ordinară” — cum denumesc arheologul italian Rafael Fabretti apocrifa inscripție — și să se răspîndească astfel legenda cu folosirea tezaurului la construcția monumentalei colonne a lui Traian. În ce privește istoria lui Dio Cassius, pînă la urmă a trebuit să fie și ea pusă la îndoială...

Într-adevăr e greu să presupui că Decebal, care stăpînea o țară cu cetăți și munți prăpăstioși, a trebuit să abată cursul unei ape pentru ca să-și ascundă comorile. Cu atât mai mult cu cât riul Sargeția (Sireul de astăzi) seacă aproape întotdeauna în timpul verii, iar torenții ce-i umplu albia atunci cînd plouă puteau foarte ușor să măture nisipul și pămîntul ce acopereau ascunzătoarea...

— Nu înțeleg ce l-a putut determina pe un învățat ca Dio Cassius să mintă cu atîta neobrăzare, întrerupse din nou Pellier.

— Să avem iertare... Cassius nu a mințit deloc, răspunse zîbind viclean bătrînul profesor.

De astă dată, bancherul nu se mai putu stăpîni și, izbind violent cu pumnul în masă, rosti surescitat:

— Am impresia că vă bateți joc de mine, stimate domnule Praxagoras?!...

— Ba nicidecum, domnule Pellier, replică surzător profesorul... Faptele pe care vi le-am povestit așa cum sînt cunoscute de toată lumea nu corespund adevărului istoric... Una este adevărata cronică a lui Dio Cassius și alta este cea care ne-a fost transmisă de excerptele¹ scriitorilor bizanțini Xiphilinos și Zinaras din secolele XI și XIII, deci cu aproape o mie de ani mai tîrziu...

— Vreți să spuneți că sînteți în posesia originalului? Și dacă da, cine garantează autenticitatea documentului... Probabil tot trezorerul majestății sale?...

— În parte ați ghicit... Într-adevăr, originalul se află în aceeași

¹ Excerpt — copie mai mult sau mai puțin exactă după un manuscris vechi.

trezorerie a curții imperiale de la Viena... Însă garanția autenticității o prezintă însăși descoperirea tezaurului...

Răbdarea lui Pellier era pusă la o încercare prea grea. Congestionat la față, părea gata-gata să cadă doborât de un atac de apoplexie... Abia reuși să bolborosească câteva cuvinte:

— Tezaurul e unul și același cu cel de care spunea Schrott că l-au găsit minerii...?

— Intocmai, dragă Pellier, interveni prompt arheologul neamț.

Bancherul se prefăcu că nu observă rinjelul plin de satisfacție de pe chipul arheologului neamț și îl incolți din nou cu întrebări pe Praxagoras:

— Dacă tezaurul s-a găsit, unde e coroana?...

— Tocmai aici voiam să ajung. Dacă excerptele bizantine au înflorit istoria lui Cassius născocind povestea cu riul abătut din albie, un lucru rămâne în picioare... Tezaurul a fost îngropat în două locuri diferite... Podoabele și veșmintele de preț într-un loc și undeva, nu departe, monedele de aur... Cronică lui Cassius nu precizează însă ce se înțelege prin acest „nu departe“.

— Și vrei să săpați întregul munte ca să descoperiți coroana? interveni Pellier nerăbdător, dorind să afle cit mai repede adevărata ascunzătoare a tezaurului.

— Ar merita acest efort, dar nu e necesar! îi întoarse vorba calm Praxagoras. Din 1803 pînă prin 1860, o serie de învățați și oameni ai administrației imperiale au scormonit prin împrejurimile locului unde fusese găsit urciorul cu cele 40.000 de monede. În 1861, cînd funcționarii guvernului imperial au predat guvernului ungar arhiva și administrația comitatului Hunedoarei, unele documente de preț cu privire la săpăturile de pe muntele Piatra Rea au dispărut.

— Și aceste documente se găsesc în posesia voastră...?

— Numai unul... O tăbliță cerată găsită, cu puțin înainte de predarea administrației, nu departe de locul unde fuseseră descoperite monedele. Se pare că descoperitorii comorii, niște simpli țărani, nu i-au dat importanță și au aruncat-o...

— Ce mai vrea să fie și tăblița asta cerată?

— Nimic mai mult decît o schiță, e drept cam grosolană, a locului unde sint îngropate cele două părți distincte ale tezaurului...

Pellier trebui să depună un mare efort pentru a nu-și trăda emoția pe care i-o provocă această uluitoare destăinuire...

— Și posesorul anterior al tăbliței de ce n-a făcut uz de ea?

— Deoarece nu cunoștea istoria lui Cassius, n-a bănuit nici un moment importanța documentului.

Sinceritatea bătrînului îi plăcu lui Pellier. Oamenii aceștia, dacă ar fi fost de rea-credință, ar fi susținut că posesorul tăbliței cerate era deplin conștient de valoarea ei și în felul acesta i-ar fi putut storce o sumă frumușică în plus pentru răscumpărarea documentului.

Zorile se luptau să biruie negurile nopții, cind arheologul Conrad Schratt, profesorul Arhimede Praxagoras, inginerul John Duklas și sculptorul Charles Nicolle părăsiră casa bancherului Pellier.. Planurile erau puse la punct în amănunțime. Expediția va porni în cel mult o săptămână la drum înspre străvechile cetăți dacice din munții Orăștiei pentru a-i aduce lui Pellier neasemuita coroană bătută în nestemate. Mai întâi însă se vor abate pe la curtea de la Viena spre a solicita serenismului habsburg cuvenita autorizație pentru a face să-pături pe teritoriul împărăției sale...

Intre timp ziarele vor avea în grijă să ducă pină departe vestea despre expediția arheologică plecată să dezgroape o nouă minune antică: „Coroana regelui Burebista“, căreia „valahii opincari“ de sub pajura împărăției austro-ungare nu reușiseră să-i dea de urmă...

O LEGENDA CARE SE DOVEDEȘTE A AVEA UN SIMBURE DE ADEVĂR

Aici este momentul să arătăm cititorilor temeiurile de la care au plecat arheologii finanțați de bancherul Pellier...

...De sute și poate chiar de mii de ani stăruia în așezările ome-nești din munții Orăștiei o legendă despre comorile unui anume rege Darie, care, cică, ar fi fost îngropate prin acele locuri. Mai virtos stăruia legenda prin satele de dincoace de cetatea Devei, acolo unde apele ce se cheamă Valea Rea și Valea Cringului string ca într-o furcă cogeamite rzunte cu prăpăstii ameșitoare cunoscute sub numele de Piatra Rea.

Muntele acesta semeț le era drag oamenilor căci, incrustat de furtuni și cutreierat de năvalnice puhoai slobozite din puzderie de grohotișuri și peșteri, colosul era parcă indemn la fapte viteze și înălțătoare.

Dar am minți pe cititor dacă ne-am încumeta a spune că ceea ce atrăgea pe oameni spre muntele acesta era doar frumusețea lui pă-gină. Adevărul era că taina comorii lui Darie ei o legau de unele ciudate zidiri ce incununau coamele de piatră ale uriașului, urme de cetăți nu mai puțin tănuite. Ba mai erau și alte semne vrednice de a pune pe gânduri și pe drumuri chiar și pe cei mai îndărătnici: canale ce străpungeau stinca de munte acolo unde cu greu un om putea ajunge strecurându-se pe singura cărăruie ce ducea spre cetate. Șanțuri și valuri săpate cu meșteșug, turnuri de piatră și tot felul de ciudățenii de arme și unelte...

Fără doar și poate — credeau oamenii —, o asemenea cuteză-toare lucrare nu putea fi făurită decît de un crai putred de bogat, căci cu amară cheltuială trebuie că s-a putut înjgheba construcția asta din pintecul muntelui și cele de pe culme.

Socotind așa, de bună-seamă că acel crai sau rege nu a luat cu el pe cealaltă lume comorile de care au pomenit străbunii stră-străbunilor. Ele trebuie să fie pe undeva pe aproape, în văgăună de

piatră sau scorbură de copac ori poate risipite și în unele, și în altele.

Poate cindva, la obirșia ei, legenda arată de noi o fi avînd și alte temeuri. Ceea ce știm și putem împărtăși și cititorului este că de-a lungul vremii ea a căpătat cele mai năstrușnice forme, după cum mintea căutătorului de comoari era mai infierbîntată și dorința lui de aur mai pătimașă... Unii pretindeau, de pildă, că un flăcău din Curcani, argat la o stîină, a găsit într-un grohotiș un cal cu călăreț cu tot în întregime de aur. Minunea i-a luat vîzul și mintea, iar sărmanul s-a rostogolit în prăpastie. De spaimă, un copilandru ce-l însoțea a amușit și numai după semne au putut pricepe oamenii din sat cele întimplate...! Dar de calul de aur n-au mai dat nici atunci, nici mai tîrziu!...

Alții susțineau că, dimpotrivă, flăcăul s-a prefăcut nebun numai ca să-l sperie pe copilandru și să poată ascunde comoara numai pentru el. Și cite și mai cîte născoceau oamenii, că umblau zănatăci și visau treji cai poleiți și palate cu nestemate!

Așa stăteau lucrurile cînd s-a stîrnit întimplarea cu monedele de aur de la Vornicel...

În primăvara anului 1803, niște băieși de la Vornicel au scos la iveală, de sub rădăcinile unor fagi uriași și bătrîni, o comoară de monede de aur. Era atîta băneț, că ar fi trebuit întreaga administrație chezaro-crăiască¹ să stea o zi întregă pentru a-i face numărătoarea pe nerăsuflăte...

Pe cîțiva fără noroc a pus gheara stăpînire. Aveau asupra lor 1.000 de monede cu neștiute chipuri de crai pe ele și cu slove pe care nici hapsinii slujbași ai împărăției, deși știutori de carte, nu le puteau desluși. Pe dată, oamenii fiscalului, bănuitori unii pe alții, le-au trimis la topitoria de la Alba Iulia. Dar nu ar fi fost ei slujitori aprigi ai curții de la Viena dacă s-ar fi mulțumit numai cu atît, ci s-au lăsat cu amarnică prigoană asupra satelor și băilor din munții cu pricina... Umpluseră temnițele cu presupuși tînuitori de monede, iar mulți din sărăntocii închiși au ispășit în cazne, fără măcar a fi mirosit uriașul urcior de lut care, cîcă, ar fi tînuit comoara...

Acestea nu erau basme, ci adevărul adevărat. Toți i-au putut vedea pe cei puși de stăpînire la cazne fiindcă s-a găsit asupra lor aurul, după cum îi știau și pe cei dispăruți din sat ca să nu li se dea de urmă. Ba veniseră și de la Viena și Buda învățați care au deslușit chipurile și slovele de pe bani. Ei spuneau că monedele au fost bătute cu vreo 2000 de ani în urmă de un rege dac Kason și de un altul de alt neam, Lisimah.

Mai spuneau oamenii aceia învățați că s-a mai întimplat cîndva ca niște pescari care pluteau cu luntrea la vîrsarea Streului în Mureș să izbească barca de o buturugă de pe mal și să dea astfel de o comoară asemănătoare, de 40.000 monede de aur...

¹ În acea vreme, Transilvania se afla sub stăpînire habsburgică.

UNDE FACEM CUNOȘTINȚA CU PROFESORUL CORNELIU PIRVU

În modestul său birou de la Muzeul de antichități din București, tânărul arheolog Corneliu Pirvu era pradă unei nervozități neobișnuite. În ajun făcuse un ultim demers la Ministerul Instrucției cerind să se propună conducerii expediției franceze ce urma să plece în Ardeal participarea în calitate de observator a unui arheolog român.

În zadar a încercat profesorul Pirvu să-l convingă pe titularul departamentului cultural despre însemnătatea deschiderii șantierului de pe muntele Piatra Rea. Excelența sa, molfăind între fălci o bomboană interminabilă, l-a ascultat cîntărindu-l din ochi ca pe un armăsar de rasă rătăcit la vreun târg de țară. (Ministrul era un pasionat al hipodromului.) Pînă la urmă l-a expedit, dindu-i să înțeleagă că cererea nu-i poate fi satisfăcută.

Și acum îi stăruie în urechi ca un zbrînit de bondar răspunsul ministrului:

— De ce să ne stricăm noi cu ungurii și cu împăratul de la Viena, să spună ei că nu ne cunoaștem lungul nasului?... În definiții, profesorașle, străchini, urcioare sparte și tigve de strămoși găsești și în țărișoara noastră... Să aj numai atîtea hirdaie unde să le aduni!...

Pentru prima oară în scurta sa carieră științifică, Corneliu Pirvu, fostul bursier al Facultății de istorie antică din Berlin și actualmente director al Muzeului de antichități din București, regretă că s-a consacrat meseriei de cercetător...

El — „micul Schliemann”, cum îi porecliseră, jumătate în ironie, jumătate în serios, colegii berlinezi — rămăsese țaranul căpăținos din fundul Moldovei, neînduplecat cînd era vorba de adevăr, cinste, dreptate și gata oricînd să se ia la harță cu oricine se încumeta să calce în picioare aceste principii care se înrădăcinaseră în el.

În anii de studenție, ca și în cei ce au urmat întoarcerii în țară, Pirvu a avut nenumărate prilejuri să constate că după cum în viața de toate zilele unul este adevărul stăpînului și altul cel al slugii, tot astfel se întîmplă și în știință...

Sub obrocul catifelat al marilor cancelarii imperiale, o întregă hoță de savanți confecționau adevăruri menite a justifica drepturile așa-ziselor rase de stăpîni asupra popoarelor de sclavi...

Nu era oare considerat imperiul germanic ca un succesor legitim al romanității?...

Astăzi însă au trecut vremurile teoriilor despre destinul mesianic al cotropitorului roman. Trebuie întreprinsă o mare operă de luminare a trecutului. Trebuie definit ce au fost dacii, care au fost începuturile lor, credințele lor, viața lor materială, gradul lor de civilizație, cum au dănuit ei alături de cuceritorul roman. Trebuie explorate

străvechile așezări dacice din umbra creștelor carpatine pînă la briul de argint al Dunării. Dar cine s-o facă... ?

— O vor face alții, fără dumneata, îi răspundeau aceia care disprețuiau forțele tinere și studioase ale neamului. Disprețul lor ascundea sub alte forme aceeași ploconire către Apus, care i-a împins pe cei de la Blaj să falsifice istoria propriului lor popor... O vor face așadar nemții, franțuzii, austriecii, oricine, dar nu rominii !... A și pornit-o spre inima munților Orăștiei expediția aceea de străini. Dar din bagajul lor de savanți-arheologi lipsește o unealtă minunată : patriotismul, sentimentul acela nedefinit că fiecare lovitură de tirnăcop te apropie de sursa de viață al cărei rod îndepărtat este însăși existența poporului tău, cu măririle și decăderile lui, cu patimile, dar și cu virtuțile sale...

*

Cufundat în meditațiile sale, Pirvu nici nu observase că nu mai era singur în cameră. Din pragul ușii îl îmbrățișa cu o privire caldă o tinără cu un profil energic ce contrasta vădit cu obrajii ei rumeni de fetiță...

Mara Jianu, asistenta și logodnica profesorului Corneliu Pirvu, era cea de-a doua pasiune a lui... Prima era, bineînțeles, profesia... Din fericire, Mara nu era deloc geloasă pe această „intrusă“. Dimpotrivă, ea era cea mai apropiată colaboratoare a tinărului arheolog. De altfel, d'n pasiunea comună pentru știință s-a născut și marea lor dragoste.

Cînd Pirvu își zări în prag logodnica, tresări și, încercînd să-și compună o mină de om bine dispus, se îndreptă spre ea cu brațele întinse :

— Ai venit, Mara ? Te așteptam... Aș avea chef să petrecem astă-seară... Sînt într-o dispoziție grozavă !...

— ...Dispoziția ursului care iese din birlog simțînd că de undeva îl amenință o primejdie sau, hai să spunem, o neplăcere, adăugă surîzînd Mara.

— Exagezezi, draga mea, replică Pirvu, roșînd ca un copil prins cu minciuna. Arheologii și astronomii privesc viața sub „specie aeternitatis“ și, în consecință, sînt deasupra mărunțelor neplăceri ce tulbură existența muritorilor de rînd...

— După cum sînt și deasupra mărunțelor bucurii pe care le poate avea muritorul de rînd... Cum ar fi, de pildă, aceea de a se destăinui deschis și fără a se preface unui suflet prieten, completă ironic Mara...

Tinăra asistentă își cunoștea prea bine șeful pentru a nu bănuși că s-a întîmplat ceva neplăcut... Era suficient să urmărească gesturile repezite ale omului din fața ei, de obicei atît de stăpînit și calm, petele de roșeață de pe chipul său tinăr, frumos...

Desigur a eșuat și ultimul demers la minister. Nici nu se poate altfel cînd ai de-a face cu niște maimuțoi bătrîni și nesuferiți care nu pot să înțeleagă în ruptul capului că tinerii entuziaști năzuiesc la

ceva mai mult decît la un fotoliu de „nemuritor“... Iată are aici în servietă dovada cea mai elocventă a dragostei lor pentru știință, pentru patrie.

— Cit de distrată sint! Imi pierd timpul pâlăvrăgînd, in loc să-ți comunic vestea cea mare...

— Ce veste?

In loc de răspuns, fata scoase din servietă un sul de hirtie și i-l întinse lui Pirvu:

— Ce este asta?

— O moțiune semnată de peste 200 de studenți ai facultății de litere, care cer guvernului să mijlocească pe lingă curtea de la Viena trimiterea arheologului Corneliu Pirvu în calitate de observator pe șantierul de pe Piatra Rea.

— E inutil, răspunse cu amărăciune tînărul savant, reluîndu-și locul în fața biroului. Astă-dimineață ministrul a respins ultimul meu demers. Gestul studenților e, într-adevăr, mișcător, dar nu ne va ajuta la nimic... Cel mult va turna gaz peste foc. Se va spune că mi-am reinceput activitatea de agitator...

Pirvu avea dreptate, și Mara o știa... Arheologul nu era agreat de oficialități... Junimiștii nu-i iertau că la Berlin frecventa cercurile socialiștilor și că, reintors în țară, continua să țină conferințe socialiste. Mai mult decît toate nu-i iertau că, la puțin timp după lichidarea răscoalelor țărănești din Moldova, de la sfîrșitul veacului trecut, a avut îndrăzneala să publice în „Contemporanul“ un articol în care protesta împotriva sălbaticii represiuni... Pușin a lipsit atunci ca să nu-l scoată din învățămînt... Studenții însă îl iubeau pentru firea lui generoasă, pentru curajul cu care lupta pentru triumful științei rominești... Deși cei mai mulți nu împărțeau ideile politice ale profesorului lor, ei îl respectau pentru erudiția sa vastă, pentru zelul cu care conducea lucrările pe șantiere, pentru înaltul nivel la care își ținea cursurile...

— Așadar nu e nimic de făcut? reluă după o pauză Pirvu... Voi rămîne să lucrez în acest muzeu pînă am să ajung eu insumi o piesă oarecare în inventarul instituției.

— ...Iar pe etichetă mina tremurătoare a vreunei asistente va scrie: „Parvus Cornelius“...

— Ce vrei să spui, Mara?...

— Exăct ceea ce vrea să însemne în latinește: „Micul Corneliu“... savantul care a vrut să pară mare!...

— Nu ești de părere că mă jignești?

Mara își dădu seama că a mers prea departe. Se apropie de bărbatul îngindurat din fotoliu și, sprijinindu-și mina pe umărul lui, îi spuse alintătoare:

— Iartă-mă, dragul meu... Nu am vrut să te necăjesc... Tu știi cît de mult doresc să reușești în cercetările tale... ale noastre... Trebuie să încerci ceva, Corneliu... Nu poți să te lași doborît. Trebuie să înfrunți orice greutăți, oricît de mari ar fi și ori de unde ar veni. Eu sint gata să te ajut... Cere-mi orice!...

Ardoarea din glasul Marei reuși să alunge deprimarea din sufletul lui Pirvu... Peste puțin acesta era din nou tinărul cutezător, neînfricat, gata de fapte mari pe care să le depună prinso pe altarul științei.

— Îți mulțumesc, Mara... Vorbele tale mi-au redat încrederea în mine... Voi încerca să mă smulg din colivia asta... Libertatea îmi va da forță, iar entuziasmul aripă...

— Nu însă și pașaport... compfeta Mara, care îi înțelese gândul...

— O pasăre pribeagă nu are nevoie de pașaport... Voi trece granița clandestin. Am la Azuga, la fabrica de postav, un prieten muncitor... un anume Ducu... L-am cunoscut la întrunirile noastre... Îl voi ruga să mă treacă dincolo pe la Predeal...

— Și de acolo... ?

— De acolo voi vedea... Adică stai... Imbrăcat ca simplu țaran, mă voi prezenta pe șantierul de pe Piatra Rea și voi încerca să mă angajez ca simplu muncitor...

Uluită de planul lui Pirvu, Mara abia își putea reține un strigăt...

— Bine, dar muzeul... catedra ?

— Peste o lună începe vacanța de vară... Voi spune că plec la țară la părinți... Unui moldovean sucit i se iartă asemenea trăsni rustice.

— Și după aceea ?

— După aceea ?... Vacanța ține trei luni... Cite nu se pot întâmpla între timp...

O umbră se așternu pe chipul frumos al Marei... Cu glasul scăzut, șopti ca pentru sine...

— Trei luni !... Se reculese însă repede și pe un ton de dojană i se adresă lui Pirvu : După cum văd, persoana mea nu este inclusă în planurile tale ?...

— În planurile de viitor da..., încercă să glumească arheologul... În toamnă ne vom căsători... Afară numai dacă nu vei refuza să te măriți cu un simplu muncitor... Ce zici, Mara ?...

Cu ochii înrouași, fata îi zîmbi drăgăstos.

— Știu eu, voi vedea... Cite nu se pot întâmpla între timp, urciocule !...

SUB INALTA PROTECȚIE A ÎMPĂRATULUI

Și acum să ne reintoarcem la arheologii străini și să-i urmărim în drumul lor.

În posesia unui cec în valoare de 500.000 de franci semnat de bancherul Pellier, care se și vedea proprietarul faimoasei coroane a regelui Burebista, cei patru membri ai expediției s-au îndreptat în cea mai mare grabă spre capitala împărăției habsburgice.

Ajunși la Viena, ei obțin, prin intermediul actriței Catherina Schratt, amanta împăratului Franz Josef și mătușa arheologului Conrad Schratt, autorizația de a efectua o serie de săpături arheo

logice în munții Orăștiei pentru a îmbogăți puținele date istorice în legătură cu marele stat geto-dac, care, cu aproape 2000 de ani în urmă, se întindea din Valea Mureșului peste culmile Carpaților pînă departe, la țărmurile Pontului Euxin.

În timpul șederii la Viena, profesorul Arhimede Praxagoras a discutat în repetate rânduri cu bătrînul istoric și topograf J. M. Ackner, care vizitase ruinele cetăților din munții Orăștiei cu prilejul unei periegeze¹ efectuate în 1838 în părțile de sud-vest ale Transilvaniei. În camera de lucru a nonagenarului savant, ce purta două bărbi, ca împăratul Franz Josef, Praxagoras a făcut cunoștință cu o sumedenie de mărturii care atestau că de-a lungul secolelor și alți căutători de comori au pornit pe urmele bogățiilor lui Burebista...

— Iată, îi spuse într-o zi bătrînul savant, mîngîind cu voluptate niște hărți și acte îngălbenite, ai aici cîteva mărturii prețioase care arată că reședința regelui Burebista a fost puternica cetate Petrodava.

Și, într-adevăr, apropiîndu-și ochii miopi de documentele ce-i stăteau în față, Praxagoras văzu că pe ele scria cînd „Petrodava“, cînd „Pietra Mala“... numiri care reveneau ori de cîte ori era vorba de centrul politic și militar al marelui stat geto-dac al lui Burebista.

Altă dată, Ackner îi întinse un document din 1486:

— E de pe vremea judeului regesc Ștefan Bathory, un moș al aceluiași principe Sigismund Bathory, care i-a vîndut împăratului Rudolf al II-lea al Austriei întregul principat al Transilvaniei pentru 50.000 de galbeni. Cercetează-l, tînărul meu coleg, ai să dai peste informații prețioase.

Citînd hrisovul caligrafiat de un grămătic anonim, Praxagoras se opri îndelung asupra rîndurilor care vorbeau despre „un drum vechi ce pornește de la izvorul Văii Crîngului și duce spre muntele Pietra Rea, cale bătută de numeroși căutători de comori...“

Nici ceilalți trei membri ai expediției nu au stat degeaba. Conrad Schratt, John Duklas și Charles Nicolle, fiind invitați la una din celebrele reuniuni ale actriței Catherina Schratt, fură prezentați prințului Montenuovo, fiul din căsătoria a doua a fostei împărătese Maria Luiza, soția lui Napoleon I. Acesta, în calitate de șef al cancelariei împăratului Franz Josef, le promise înaltul lui sprijin pentru reușita săpăturilor din Transilvania.

Prințul Montenuovo își ținu făgăduiala mai curînd decît s-ar fi crezut. După puține zile, într-unul dintre faimoasele și elegantele localuri de petrecere ale înaltei societăți vieneze, alțea sa a făcut cunoștință membrilor expediției cu tînărul moșier transilvănean Caius Dancea, care, cu nepăsarea unui prinț de operetă, își risipea pe meleguri străine uzurfructul întinselor pămînturi părintești cuprinse între Orăștie și muntele Pietra Rea, adică tocmai acolo unde trebuiau să aibă loc săpăturile.

Chiar în acea noapte, în timp ce acordurile valsurilor vieneze

¹ Periegeză — călătorie de studii însoțită de săpături arheologice.

și ale ceardașurilor ungurești erau destul de des tulburate de pocnetele dopurilor țignite din sticlele de șampanie, Caius Dancea fu cooptat în unanimitate ca membru al expediției.

— Să știți, domnii mei, că n-ați greșit deloc cinstindu-mă să vă fiu soț, spuse rizind tinărul moșier, cherchelit de-a binelea. Deși erudiția mea în legătură cu istoria dacilor începe și sfârșește cu „Columna lui Traian” — care m-a impresionat nespun prin înălțimea ei cu prilejul unui recent volaj ce l-am făcut la Roma —, vă dau cuvântul meu de onoare că am să vă fiu de netăgăduit folos pe drumeagurile transilvănene!..

— Vivat, vivat! strigară într-un glas călătorii străini, îmbrățișându-l rind pe rind, pe Caius Dancea, după care, ciocnind cupele de cristal, le răsturnară cu fundul în sus și apoi le trintiră de pământ, făcându-le țândări..

Părăsind nu fără regrete Viena, cei cinci membri ai expediției luară drumul către cetatea Devei, unde își avea reședința contele Hedervary, comitele suprem al Hunedoarei, ce era dator „să stea în orice împrejurare la dispoziția ilustrațiilor arheologice străine”, așa după cum scria negru pe alb în ordinul semnat de însuși principele cancelar Montenuovo și întărit cu pajura majestății sale Franz Josef, împărat al Austriei, rege al Ungariei și principe al Transilvaniei.

*

Mai bine de două săptămâni a durat călătoria spre îndepărtatul comitat al Hunedoarei. După un scurt popas la Pesta, membrii expediției și-au continuat drumul prin majestuoasa pustă, cimpia cea fără margini și obstacole.

Dancea, care străbătuse de nenumărate ori drumul între moșiile părintelui său și capitala Ungariei, servea de ghid tovarășilor lui.

Apăsăți de monotonia drumului, cu toții se bucurară când în a treia zi de la plecarea din Pesta începură să zărească defileurile muntelui Regelui, semn că pășeau pe pământul Transilvaniei.

Prieteni lui Dancea trebuiră să recunoască că într-adevăr ținutul acesta regal e plin de pitoresc și nespun de interesant... Mult se mai minunară ei de varietatea peisajului carpatin, de diversitatea așezărilor și obiceiurilor feluritelor naționalități.

Țară a tuturor contrastelor, Transilvania era pentru acești oaspeți din Apus o ciudată sinteză între civilizație și barbarie. Dacă în aristocraticul Clausenburg (Cluj) — orașul capitală — ei se simțiră „ca acasă” în strălucitoarele saloane ale baronului Josica sau în elegantul Casino, locul de întâlnire a protipendadei... în schimb, nu același lucru l-au putut spune văzind primitivitatea și mizeria din satele Transilvaniei, truda de sclav din minele de sare ale Turzii, din aurăriile Zlatnei, unde se muncea ca pe vremea agatirșilor... Oamenii le apăreau urși, slabi, fără vlagă, cu părul și veșmintele murdare.

Flușturalicul fiu de boier era încântat să-și impresioneze tovarășii de drum cu povești despre sălbăticia și cruzimea iobagilor și băieșilor...

— Cind se socotesc nedreptățiți, ei ard sate și țiguri,ucid și pradă. Spinzurătorile ce mărginesc șoselele nu-ți sperie. Sînt bucuroși că mor în satul lor și că s-au răzbunat pe boieri...

Povestind aceste grozăvii, în Dancea răbufnea ura stăpînului de moșie împotriva robului care-și recăpăta demnitatea și conștiința de om, amenințînd tot mai mult huzurul și bunăstarea boierului...

*

Membrii expediției intrară pe poarta castelului contelui Hedervary cînd acesta tocmai asculta jeluirea unei delegații de țărani romini și maghiari de prin părțile Orăștiei venită să ceară reducerea dijmelor. Printre opincarii „neobrăzați“ ce îndrăzniseră să tulbure liniștea ilustrisimului comite suprem al ținutului Hunedoarei, se afla și tînărul țăran Voicu Buda din Cosmești, care, în numele jălbașilor necăjiți, nu s-a sfiit să ridice glasul împotriva rînduielilor.

— E vai și amar de capul nostru, domnule comite, spuse cu obidă flăcăul. Ne jupoaie șapte rînduri de piei boierii și alte șapte rînduri ișpanji!

Roșu de minie împotriva „bezmeticului“ care cutezase să se ridice împotriva sacrosanctelor privilegii feudale, contele Hedervary tocmai se pregătea să rostească o neîndurătoare osîndă cînd un aprod se apropie de urechea înălțimii sale și, aplecîndu-se de șale, îngînă cu vădită tremurare în glas :

— Ilustritate, oaspeți de seamă din cetatea de scaun a Vienei adastă să vă transmită înaltă poruncă de la majestatea sa împăratul Franz Josef.

La auzul neașteptatei vești, expresia de minie de pe delicata față a temutului comite suprem al Hunedoarei se prefăcu într-o subită îngrijorare. În timp ce se ridica grăbit din jilț pentru a merge în întimpinarea solilor împărătești, el se adresa cu o neobișnuită blîndețe în vorbă jălbașilor, spre marea lor uimire :

— Oameni buni, voi încunoștința neîntirziat guvernul de la Budapesta despre jalba voastră. Mergeți liniștiți acasă și dați dovadă de credință și supunere față de stăpînire !...

Era pentru prima dată cînd contele Hedervary, în loc să se slujească de baionetele jandarmilor sau de bicele vătăfilor, a vorbit omenește cu țărani romini și maghiari, pe care birurile grele îi împovărau deopotrivă. Recurgînd la această șiretenie, ilustrisimul comite suprem al Hunedoarei se dovedea slujitor credincios al guvernului de la Budapesta, pe care nu l-a pus într-o situație delicată față de trimișii împăratului Franz Josef.

Tare s-a bucurat contele Hedervary cînd a aflat că nobilii oaspeți de la Viena au poposit înăuntru hotarelor comitatului său numai minai de patima săpăturilor arheologice. Iar prezența printre membrii expediției a tînărului Caius Dancea, risipitorul fiu al bunu-

¹ Ișpanț — logofăt.

lui și vechiului său prieten Samu-baci, moșierul de la Orăștie, i-a șters din suflet orice urmă de îndoială și de îngrijorare...

După două zile de chiolhan în castelul ospitalierului conte Hedervary, timp în care Conrad Schratt, John Duklas, Charles Nicolle și profesorul Arhimede Praxagoras, avînd drept călăuză pe Caius Dancea, au colindat în căleașcă aurită ulițele și împrejurimile Devei, expediția a luat calea către Orăștie, acolo de unde, mai înspre sud cu cîțiva zeci de kilometri, apare în fața călătorului muntele stîncos numit Piatra Rea.

VOICU BUDA VREA SĂ PLECE ÎN AMERICA

— Acesta este omul despre care v-am vorbit, spuse în franțuzește Caius Dancea, adresîndu-se membrilor expediției. Îl știu de cînd era de-o șchioapă. Apoi completă rîzînd: Am fost amîndoi, ca să zic așa, colegi de joacă... Descinde dintr-o „nobilă“ și „străveche“ familie de iobagi și nu are cine știe ce știință de carte... Dar vă asigur, domnii mei, că nici cel mai ilustru savant arheolog nu cunoaște mai bine decît el vîgăunite și cărările de pe Piatra Rea!...

Rînd pe rînd, membrii expediției l-au măsurat din cap pînă în picioare pe tînărul țaran din fața lor. Era un flăcău chipeș, potrivit de stat, dar vinjos, că părea să plesnească cămașa-i înflorată pe grumazul puternic, musculos. De sub fruntea înaltă, semeață, răsăreau niște priviri vii și iuți, ușor umbrite de cloplul de paie ce se străduia să ascundă o chică bogată, pletoasă. Așa cum stătea înaintea lor, el părea desprins parcă din cronică pictată ce o admiraseră îndelung într-unul din muzeele Vienei — cronică în care un artist anonim a imortalizat bătălia de la Posada... „Dacă după mai bine de cinci sute de ani, portul țaranului romin nu s-a schimbat cîtuși de puțin, fără îndoială că și neînfricarea lui a rămas aceeași!“ — așa au gândit deopotrivă cei patru străini. Apoi, fără să schimbe între ei vreo vorbă, doar din privirile ce li s-au întîlnit ca la un semn, au statornicit că valahul ce le stătea în față era omul de care aveau trebuință.

Voicu Buda, pe care cititorul l-a mai întîlnit în fruntea unei delegații de jălbași la reședința comitelui suprem al Hunedoarei, i-a cercetat pe îndelete pe cei patru domni străini, ce stăteau tolăniți în fotoliile de paie din cerdacul conacului. Straiele lor împeștrîțate erau destul de ciudate, dar nu l-au impresionat cine știe ce, fiindcă la fel se purta și domnișorul Caius de cînd își petrece zilele și mai cu seamă nopțile în cetatea Vienei. De alte lucruri s-a mirat tînărul păstor, căci cu ochii minții sale agere a străbătut dîncolo de hainele împoșonate ale străinilor, de-a dreptul în sufletele lor...

El văzuse plăcerea cu care arheologul Conrad Schratt își cravașa pe rînd carimbii cizmelor. Observase voluptatea cu care inginerul John Duklas dăduse peste cap, dintr-o singură înghițitură, mai bine de un sfert din licoarea gălbuie ce-o conținea sticla de pe mîsuța

din dreptul său, plescăindu-și cu satisfacție limba. Nu-i scăpase diferența cu care sculptorul Charles Nicolle lovise cu o piatră în cuibul rindunecelor ce-și făcuseră sălaș sub streșina cerdacului. Și i-a dat de gândit febrilitatea cu care miinile slăbănoage ale profesorului Arhimede Praxagoras curățau feava unui revolver cu plăsele de sidef... Voicu și-a dat repede seama că domnii în slujba cărora se tocmise să intre or fi avind ei multă și înaltă învățătură în capetele lor, dar nu e mai puțin adevărat că în inimile lor clocoțește patima și răutatea. Ar fi vrut, în primul moment, să le spună mîndru și de la obraz că nu primește să le fie călăuză pe cărările și prin văgăunile de pe Piatra Rea, dar prețul invoielii cîntărea prea greu: tînarul păstor și toți ceilalți țărani care, deopotrivă cu el, s-or tocmi să răscolească măruntaiele colosului de stîncă, după gătutul săpăturilor, vor porni pe socoteala boierilor spre îndepărtata și bogata Țară a Americii, unde porumbul și aurul așteaptă doar miinile care să le le adune!...

— Atunci, pe miine la horă, Voicule, roști Caius Dancea, dindu-i să înțeleagă că poate să plece... Viu împreună cu domnii ca să alegem toți oamenii și să încheiem invoielile. Tu pină atunci du știrea cu America în Cosmești, Petrești, Tulnici, Vornicel și în toate satele cite mai sint de-a lungul drumului pină la Orăștie...

*

A doua zi, cam pe la vremea amurgului, cînd coconii străini au coborît în sat, hora era în toi. Ceterașii cîntau de mama focului, iar în jurul lor, țărani romini și maghiari, gătiți în straie mîndre, se învirteau de duduia pămîntul, slobozînd la intervale scurte strigături și chiuituri...

Mult s-au minunat cei patru călători străini de frumusețea portului național din acest principat îndepărtat al imperiului habsburgic. Lile înflorate ale femeilor le aminteau de cămășile copiilor din Egipt, iar fotele și opregele se asemănau cu acelea pe care le întilniseră în Țările Scandinave. Dar, și într-un caz, și într-altul, măiestria ornamentației nu suferea comparație. Culorile vii ale veșmintelor, presărate cu flori și frunze brodate cu migală din fir de aur, le dădeau țărancelor de prin partea locului suavitatea fecioarelor de pe friza Partenonului și prestața femeilor din Carya¹, după chipul cărora sculptorii antichității au modelat statuile zeitelor din templele grecești...

Cînd domnii au ajuns în apropierea jocului, lăutele și oamenii s-au potolit ca prin farmec. Voicu ieși în întîmpinarea oaspeților și, scoțîndu-și din cap clopof de paie, garnisit cu panglici multicolore și flori de rosmarin, grăi pe limba lui țărănească, înțeleasă doar de Caius Dancea.

— Cînstite fețe de boieri, așa precum mi-ați poruncit, am ales cu grijă oameni de ispravă și fără temere de altceva decît de domnul

¹ Carya — localitate în Peloponez.

din cer... Ei se invoiesc să vă slujească plini de credință, îndepliniindu-vă supuși orice poruncă!

— Care ți-s oamenii, Voicule? întrebă nerăbdător Caius Dancea... La un semn al tinărului, o duzină de țărani înaintară cițiva pași, rinduindu-se de la dreapta la stînga. Erau printre ei flăcăi chipeși ca Voicu, cițiva în toată firea și vreo doi oameni cu părul nîns de ani. Dar dacă-l măsurai pe fiecare în parte, te izbea aceeași privire ageră, călcătura hotărîtă, miini puternice și bătătorite de muncă...

După ce ascultă atent cuvintele lui Conrad Schrott, pe care ceilalți membri ai expediției le aprobară scuturindu-și scurt capetele, Caius Dancea se adresă pe un ton repezit oamenilor tocmiți de Voicu:

— Măi neam de lele, să știți că v-a pus Dumnezeu mina-n cap!... De vă veți face datoria cu cinste și supunere, porțile de aur ale Americii se vor deschide larg în calea voastră. Dar vai și amar de cel care va cîrți ori unul împotriva poruncilor acestor nobili domni!... Și acum treceți pe rînd ca să întăriți angajamentul!...

O masă fu adusă în grabă, iar pe ea Dancea desfășură actul de învoială...

Singurul care a semnat a fost flăcăul Voicu Buda din Cosmești. Ceilalți doisprezece țărani, toți neștiutori de carte, au pus pe hirtie doar buricele degetelor... Iar la coada actului, pentru ca învoiala să fie de nedezlegat, sub pecetea cu chip de pajură a împărăției austro-ungare, și-au caligrafiat numele vișișpanul Vereș, plutonierul de ulani Stang și boacterul¹ Nemeșiu.

Era în prima zi a lui Cîreșar. În zorii zilei următoare, expediția arheologică — care număra acum 18 oameni — avea să înceapă o bătălie pe viață și pe moarte cu stîncile neprietenoase de pe Piatra Rea.

CORNELIU PIRVU ÎȘI PUNE ÎN APLICARE PLANUL

Temerara încercare a arheologului Pirvu de a trece clandestin granița a reușit cu destule peripecii...

Prietenui său, postăvarul Ducu, nu s-a arătat defel surprins de intențiile sale. Muncitorul acesta, în aparență posac, ascundea sub înfățișarea sa stăpînită un suflet clocotind de nebănuite energii. Lui Pirvu nu-i fu greu să observe reflexele metalice ce scăpărau în ochii mici cenușii ai postăvarului ca niște fulgere stîrnite de lăuntrice furtuni. Ducu se arătă gata să-l ajute pe intelectualul care îndrăznea să înfrunte cerbicia autorităților pentru a croi drumuri noi științei. Ii făcu rost din sat de niște straie țărănești, iar de la fabrică de o hirtie în care se adeverea că muncitorul necalificat Corneliu Pirvu a lucrat la spălătoria de zdrențe. Hirtia îi va putea servi oarecum și de identitate în peregrinările prin Ardeal. Fugari și nemulțumiți erau și de o parte și de alta a munților... așa că prezența unui țăran din

¹ Boacter — paznic de noapte.

Regat în ținuturile ardelenne nu era un lucru neobișnuit. Primejdia era mai mare aici, în părțile de graniță, unde jandarmii cu pene de cocoș și tot felul de agenți secreți vinau emisarii ai diverselor asociații care în acea vreme reușiseră să stabilească legături permanente între București și Brașov.

Pirvu avu astfel prilejul să facă cunoștință, prin intermediul lui Ducu, cu unul dintre emisarii acestor socialiști, tânărul student ardelen Titus Berde.

Fire pasionată, romantică, Berde întrunea toate calitățile omului de acțiune: inițiativă, îndrăzneală, singe rece. Tânărul student se descurca cu aceeași ușurință în lirica lui Coșbuc ca și pe potecile conspirative de la Postăvarul sau prin văile sălbatice ale Timișului...

Intr-o noapte, învăluți în tainicele bezne ale unui cer senin fără lună, cei doi fugari o porniră pe cărările care, în ciuda tuturor opreliștilor, aveau să deschidă mai tirziu cale liberă năzuințelor unui popor întreg...

*

Ultimele lumini ale Brașovului se stingeau în depărtare cind Pirvu și Berde au început să coboare panta cea repede a Timișului. Frint de oboseală, arheologul, dezobișnuit de opinci — cind le încălțase ultima oară era un flăcăuș de 12 ani —, simți, spre disperarea lui Berde, că nu-l mai duc picioarele. Aici, pe coastă, puteau fi ușor reperați de jandarmi. În cele din urmă, studentul, ostenit și el, cedă nu fără a-și lua unele precauții de camuflare. Primejdia însă trebuia să vină din altă parte...

Pe urmele pașilor lor venea o patrulă de grăniceri. Din văgăuna de stîncă unde-și găsiseră adăpost, fugarii puteau desluși penele pestrițe de la chipiele soldaților mișcîndu-se prin frunzișul copacilor. Erau probabil doi soldați și cu un șef de patrulă. Cel dintîi gînd al lui Berde a fost să ascundă materialul pe care-l avea asupra sa în scorbura unui copac fulgerat de trăsnet. Acum, cu revolverul în mînă, era gata să întîmpine pe adversari.

Pirvu, deși nu avea experiența muncii conspirative, îl convinse pe însoțitorul său că lupta era inegală. Chiar dacă îi va doborî pe grăniceri, zgomotul defunăturilor va atrage atenția altor urmăritori. Sub impulsul primejdiei iminente, mîntea lui Pirvu acționa repede. Intr-o clipă, el chibzui un plan...

Acolo, sub stîncă, apele Timișului se adunau într-un bazin destul de adînc înainte de a se prăvăli pe panta cea repede... Se vor ascunde sub apă, agățîndu-se cu mîinile de ieșitura de stîncă pentru a nu fi smulși de curent. Vor încerca să se mențină așa pînă vor trece urmăritorii... Afară dacă — și Pirvu simți un fior de gheață străbătîndu-l din talpă pînă în buricul degetelor — grănicerii nu vor zăbovi cumva mai mult în preajma ascunzătorii... Atunci erau pierduți!... Mai mult decît un minut-două nu vor putea rezista sub apa rece și iute...

Răspunsul lui Berde la propunerea arheologului nu mai veni. Studentul se și aruncă în bazin urmat imediat de Pirvu... Era și timpul. Grănicerii se aflau numai la câțiva pași de ei... Din fericire, plescăitul apei în momentul săriturii nu a putut fi auzit din cauza vuetului neconținut al torentului..

Trecuse o secundă, zece, un minut... Cind cei doi au apărut din nou la suprafață, soldații coborau deja panta. Glasurile lor înveselite de cine știe ce povestire cu haz se deslușeau destul de bine...

IN ȚINUTUL URIAȘULUI DE STINCA

Se cuvine, cititorule, ca, înainte de a-ți povesti cele cite s-au întâmplat cu expediția condusă de Conrad Schratt, să-ți facem cunoștință cit de cit cu situația geografică a locului pe care și-a propus să-l cerceteze grupul de arheologi străini...

Muntele Piatra Rea se înalță ca un mamelon masiv între Valea Rea și Valea Cringului. Printre dealurile megieșe, el apare ca un colos stincos și izolat, iar ripele sale adinci și dezgolite de orice vegetație îl fac de-a dreptul inspăimântător.

Din orice direcție ai veni, urcușul pe Piatra Rea este dificil și uneori aproape imposibil: dacă te afli la sud, trebuie să cobori mai întâi în Valea Rea și apoi să înfrunți prăpăstii amețitoare. Pe la nord, dai piept cu Valea Cringului și, o dată ajuns în fundul ei, ești nevoit să escaladezi panta pe brinci. Iar dacă o pornești dinspre nord-vest, pe cărăriua strîmă ce șerpuiește printre stînci, te amenință la orice pas rostogolirea neașteptată a unor blocuri de piatră. În sfîrșit, chiar pe la răsărit, unde un pînten îngust leagă Piatra Rea de dealurile din apropiere, ascensiunea de-a lungul drumului antic, ce străbate numeroase terase, este destul de anevoioasă.

Nu arareori, căutători de comori de aiurea sau simpli munteni, păstori ori pădurari de prin partea locului — atrași de mirajul legendei străvechiului rege Darie și al fabuloaselor sale comori, despre care am pomenit la începutul acestei povestiri, — s-au prăvălit în prăpăștiile fără fund, aruncînd o ultimă și îndurerată privire spre muntele ce tănuia comori neînchipuite...

★

Caravana arheologică condusă de Conrad Schratt, alcătuită din cinci membri principali și treisprezece muncitori săpători, și-a început ascensiunea pe muntele Piatra Rea dinspre panta estică, pornind-o de-a lungul șei de deal care, așa cum am mai spus, leagă muntele stincos cu înălțimile de la soare-răsare.

Sub razele soarelui de dimineață, urcușul a început volnicește. Erau două grupe de cățărători. Prima compusă din cinci oameni, toți muncitori săpători, era condusă de Voicu. Iar a doua, care urma la o distanță de aproximativ cinci sute de metri, număra gro-

sul membrilor expediției, adică pe cei patru străini, pe Caius Dancea și restul de opt țărani, care cărau uneltele, aparatele și bagajele domnilor.

Efectivul și dispozitivul de înaintare a celor două grupe a fost hotărât de Conrad Schratt, care s-a dovedit destul de abil ca să lase tot greul ascensiunii pe umerii lui Voicu... Hotărînd ca în avangardă să intre numai țărani din partea locului, arheologul neamț scăpase de o mulțime de calcule complicate în legătură cu alegerea drumului și totodată înlăturase orice urmă de pericol din fața lui și a prietenilor săi...

Și, într-adevăr, Voicu și tovarășii lui s-au dovedit călăuze neîntrecute. Cu gleznele încordate sub itării strimți, cei cinci țărani se cățarau, ca niște veverițe sprintene, din stîncă în stîncă. Cu atenția încordată, pipăiau cu ochii pereții de piatră, iar picioarele vinjoase se fixau parcă înșurubate de fiecare colț de stîncă, de fiecare crăpătură.

Drumul printre stîncile abrupte, mărginit și într-o parte, și într-alta de prăpăstii adînci, era greu și primejdios. Un pas greșit sau o mină mai slab încețată de stîncă puteau fi fatale. Dar Voicu și tovarășii lui nu știau ce-i frica. Ei judecau repede și cu chibzuință, cucerind fără răgaz metru cu metru, piatră cu piatră...

Nu tot la fel se petreceau lucrurile și cu grupul celălalt. Lui Conrad Schratt, John Duklas, Charles Nicolle, Arhimede Praxagoras și Caius Dancea, ascensiunea le era nespus de dificilă. Echipați cu bocanci țintuiți, cu pantaloni golf, flanele groase de lînă și jachete din pînză impermeabilă, sprijinindu-se în piolețele lor cu formă de tirnăcop, ei urcau anevoie povirnișurile repezi. Noroc că cei opt țărani, care erau la cîțiva pași în urma lor, duceau toate bagajele: rucsacurile, sacii cu alimente, folle de cort, aparatele, butoiușul cu dinamită, precum și tot felul de unelte pentru săpat: ciocane și tirnăcoape de fărîmițat piatra, sape, cazmale și lopeți...

Cînd soarele a ajuns la nămiezi, Voicu și echipa sa au trecut de cea de-a cincea terasă de piatră. Apoi, cotînd-o către nord-vest, au întîlnit în cale un nou obstacol: un grup de stînci ale căror virfuri dantelate se înălțau parcă pînă la cer. Dîncolo de „jandarmii” aceștia de piatră, sus, pe platou, se desfășura o ciudată cetate, cu turnuri în chip de contraforturi și ziduri groase durate din piatră.

— Pe unde scoatem cămașa, fraților? rosti Voicu, cătînd cu mina streășină înspre uriașul de stîncă și, mai sus, spre cetate.

— Ei, asta-i bună! izbucniră deodată ceilalți flăcăi... Doar nu ne-om da bătuți? Mergem înainte, drăguțele!

Și Voicu, abia stăpinindu-și bucuria, fiindcă nu vruse decît să-și încerce soții, începu să cerceteze cu atenție încordată peretele de piatră... Iată, acolo spre dreapta, cam cu două capete deasupra creștetului său, abia se zărește cu ochiul liber o crăpătură în stîncă... Incet, ca o broască țestoasă, tinărul țaran începu să se cafare pe peretele abrupt. La început s-a prins cu cîteva degete, pe urmă cu

amindouă miinile, apoi, făcînd un efort, își viri în crăpătură picioarele, după care corpul îi alunecă pe un prag întărit..

După ce se opri cîteva minute să-și prindă răsuflarea, Voicu bătu într-o fisură a stîncii un piton, infipse în ochiul pitonului de oțel carabiniera și lăsă să alunece de-a lungul dispozitivului capătul unei frînghii.. Unul după altul, membrii expediției se cățără pe scara suspendată și ajunseră pe pragul de piatră, de unde — ținîndu-se cu miinile de ieșitura stîncii — pătruseră pe platoul pe care urma să se amenajeze tabăra..

*

În tupa-amiaza celei dintii zile de la sosire, toată lumea a fost ocupată cu ridicarea taberei. Cele trei corturi au fost întinse, în formă de triunghi, către extremitățile platoului. În cortul de pe latura nordică s-au instalat cei patru străini și Caius Dancea; în cel de pe latura vestică s-au depozitat aparatele, alimentele, unelele și butoiușul cu dinamită, iar pe acela de pe latura sudică l-au luat în stăpînire Voicu și tovarășii săi..

O dată instalați, membrii expediției făcură primele sondeaje în vederea începerii săpăturilor.

Platoul era complet lipsit de copaci și după toate aparențele reieșea că a fost amenajat de mina omului.

Totuși, procedînd la o amănunțită explorare a terenului, nu au reușit să dea de nici un fel de urme de vechi așezări, afară doar de cele două turnuri patrulate parțial dezvelite probabil de cercetătorii anteriori.

Rămînea, așadar, să orienteze săpăturile în direcția unuia din turnuri. După ce au făcut măsurătorile necesare, au trecut la trăsarea secțiunii (șanțului) ce trebuia să delimiteze locul ales. Echipa lui Voicu primi dispoziția să defrișeze cu cazmalele terenul acoperit de o vegetație mărunță, în timp ce Schratt cu ajutorul unui echer verifica unghiurile formate de sfoara întinsă între țăruișii infipți la colțurile secțiunii. Mai mult s-au oprit arheologii la latura de vest a secțiunii, acolo unde se afla turnul și, după un îndelung conciliabul în cinci, au hotărît să atace acolo cu săpătura.

Încă din primele zile s-au întimplat evenimente deosebite. Săpînd la baza turnului, au căpătat curînd convingerea că acesta nu era decît unul din elementele unui întreg ansamblu de construcții. Lucrătorii reușiră să degajeze un perete de zid care, după toate probabilitățile, compunea una din laturile unei incinte de cetate.

Tehnica zidului era cu totul neobișnuită. Două rînduri de blocuri erau așezate față în față. Spațiul dintre ele era umplut cu pietre sfărîmate, cu blocuri mai mari de calcar și cu pămînt, formînd o umplutură. Pentru ca cele două rînduri de blocuri să nu se îndeapărteze unul de celălalt, unele din blocurile din față erau legate de celelalte din spate prin birne de lemn transversale pe zid. Capetele birnelor cioplite în formă de coadă de rîndunică se introduceau de

sus în jos în scobiturile anume săpate în suprafețele de sus ale blocurilor.

O dată fixate rindurile de jos cu birne și umplutură de pământ și pietre, se așezau deasupra alte rinduri de blocuri legate prin același sistem. Bineînțeles că legătura prin birnele de lemn, arheologii o deduceau mai mult după conformația jgheburilor și piroanelor de fier găsite printre dărâmături. Lemnul nu supraviețuise veacurilor și milenilor ce se scurseseră.

Au trecut doar câteva zile, și săpătorii reușiră să degajeze în întregime peretele de zid până la locul unde acesta se încheia cu un alt perete, formind un perfect unghi drept. Nu mai încăpea nici o indoială că erau laturile unei incinte de cetate.

Procedind cu grijă la degajarea zidului, reușiră să dea de intrarea în turn. Un rind de scări de piatră ducea din interiorul cetății spre o deschidere destul de largă pentru a îngădui introducerea unor materiale sau mașini de luptă. Lumina în turn venea fie prin ușa deschisă, fie prin deschizături făcute în ziduri.

Primele investigații făcute în interiorul turnului au avut drept rezultat descoperirea unor fragmente ceramice, pereți de chiupuri, cești și vase cu ornamentații simple și lustruite în exterior. Pasta din care erau lucrate era destul de fină, bine frământată, dar slab arsă. Cele mai multe erau făcute cu roata, foarte puține manual. În preajma incintei, ca și în interiorul turnului, mai găsiră frinturi de arme, pumnale de fier, minere de săbii lucrate în bronz, călcie de sulije, săbii de fier cu două tăișuri, aplice¹ de bronz și fibule de argint.

Lucrările de dezvelire a cetății dacice continuau cu însuflețire. Era în această îndrjire a săpătorilor țărani ceva din patima străbunilor căutători de comori, dar și interesul pentru aceste ciudate ziduri, despre al căror trecut știau atât de puțin... Ceea ce i se păru ciudat însă lui Voicu, care-și îndrăgise de-a binelea munca, era faptul că domniile ce străini o încetiniseră cu treaba... „Se poate să fie numai o părere — își spunea flăcăul. Ce poate ști o minte de țaran prost de rosturile și îndeletnicirile unor învățați...?” Și, liniștindu-și cugetul, se apuca să sape virtos.

*

Soarele era de o sulită pe cer când își făceau apariția, cu ochii umflați de somn, Conrad Schratt, John Duklas și Caius Dancea. Cum îi zărea sosind, Voicu o pornea în fugă către cortul de pe latura vestică, de unde se întorcea în grabă cu aparatul topometric și un scaunel pliant de piele, pe care le dădea inginerului.

¹ Aplică — podoabă.

John Duklas se așeza alene pe șaua scăunelului, își potriveau luneta aparatului în orbita ochiului drept și începea să măsoare platoul în lung și-n lat. Cînd și cînd, el nota tacticos diferite dimensiuni într-un carnețel cu scoarțe decolorate și apoi, oftînd din greu, ca după cine știe ce mare efort, ducea la gură sticla de whisky, pe care nu uita niciodată s-o ia cu dînsul.

În timpul acesta, Conrad Schratt și Caius Dancea, urmași îndepăroape de Voicu, treceau în revistă, gravi ca doi generali, echipa de săpători. Arheologul nu scotea o vorbă. Nici măcar nu răspundea la salutul oamenilor. Se oprea tăcut în fața materialelor adunate pe malul săpăturii și privea îndelung. Arareori, pe fața lui înflorea un suris abia perceptibil și atunci, pe neașteptate, culegea din grămada de lucruri cîte o relievă, o examina distrat, după care o punea la loc. La sfîrșitul inspecției lui Conrad Schratt și a lui Dancea, sosea cu o precizie matematică sculptorul Nicolle, care organiza spălarea, ambalarea și etichetarea materialelor. Fiecare primea un număr de ordine, după care erau transportate în depozitul instalat în cort. De îndată ce isprăvea cu selecționarea vestigiilor arheologice, sculptorul desfăcea burduful aparatului de fotografiat și începea să fotografieze, în fel și chip, ruinele zidului arhaic, stîncile abrupte din împrejurime, țăranii muncind la săpături și bivuacul.

Singurul om care nu păreasa zi și noapte cortul era profesorul Arhimede Praxagoras. Cufundat în gîndurile și cărțile sale vechi, el scria fără încetare și cu pasiune nepotolită jurnalul expediției arheologice de pe muntele Piatra Rea...

După-amiezele și serile nu erau nici ele mai variate. În fața ceaunului de mămăligă, Voicu și tovarășii lui se gîndeau la îndepărtata și necunoscuta Americă, unde vor avea s-o pornească în curînd, pentru a-și croi o viață mai fericită, iar domnii stăteau tolăniți în hamace, mîncînd conserve și ronțîind biscuiți, bînd whisky, prizînd tabac și jucînd cărți...

Și, totuși, în cea de-a 14-a zi s-a întîmplat un eveniment „important“... Domnii au dat de fundul sticlelor cu băuturi scumpe, iar Voicu a fost trimis în grabă mare către satul de la poalele muntelui ca să aducă cîteva damigene cu vinars de cireșe de la conacul babacăi lui Caius Dancea. De bună-seamă că niște butelci cu țuică rominească nu sînt cine știe ce lucru mare, dar de la ele se trage faptul că expediția arheologică s-a mai îmbogățit cu încă un membru, despre care cititorul va avea să afle în capitoul ce urmează...

CEEA CE NU ȘTIA ARHEOLOGUL PIRVU

Întins în pat, în camera de oaspeți a învățătorului Cezar Mănoiu din Cosmești, arheologul Corneliu Pirvu recapitula în gînd întîmplările prin care a trecut în săptămîna de cînd părăsise Bucureștii...

Intilnirea cu patrula, arestarea lui Berde in casa conspirativă de la poalele Timpei, plecarea din Braşov şi sosirea după multe peripeţii, aici, la poalele muntelui Piatra Rea, in satul acesta uitat de Dumnezeu.

Mai mult decit intimplările şi locurile l-au impresionat oamenii pe care i-a cunoscut... Muncitorul postăvar Ducu, colţuros ca o stincă, dar tăinuind un suflet nobil... Apoi acel student Berde, neînfricat luptător şi, in acelaşi timp, un sentimental iremediabil... In ce temniţă o fi zăcînd acum?... Ultima oară l-a văzut in lanţuri, pe uliţa principală a Braşovului, încadrat între baionete cu alţi cinci tovarăşi de luptă găsiţi la casa conspirativă... El, Pirvu, tocmai părăsea casa unde studentul îl introdusese in cercul prietenilor săi... Zbirii l-au găsit încă in curtea clădirii... O dată mai mult l-a ajutat prezenţa sa de spirit... Văzînd nişte lemne imprăştiate lingă un şopron, s-a prefăcut că le stivueşte. Îmbrăcat cum era in straie ţărăneşti, agenţii au crezut că o fi vreun muncitor tocmît la căratul lemnelor şi nu i-au dat importanţă. Pină să răscolească casa şi să-i aresteze pe conspiratori, Pirvu a reuşit să dispară...

„De unde răsar aceşti oameni minunaţi?” — se gîndea arheologul.

Iată şi acest bătrîn apostol, învăţătorul Cezar Mănoiu... Timp de mai bine de treizeci de ani a dat de furcă autorităţilor austriece şi maghiare, răscolînd focul ce mocnea încă sub cenuşa revoluţiei lui Bălcescu şi Petöfi. Dintr-un profesor erudit, cu studii la Viena şi Berlin, au făcut un învăţător anonim intr-un umil sat de munte. Mulţi din prietenii de la Braşov a lui Berde au fost discipolii acestui revoluţionar veteran. De altfel, ei l-au îndrumat la dînsul. Cezar Mănoiu i-a promis să-l ajute... Dar cum? Asta rămîne să vadă...

O bătaie uşoară in uşă îl intrerupse din meditare... Pirvu sări sprinten din pat, se îmbracă intr-o clipită şi intră in camera alăturată. Învăţătorul, un bătrîn uşor adus din spate, cu o barbă colilie pieptănată cu grijă, stătea de vorbă cu un flăcău chipeş, îmbrăcat cu o cămaşă inflorată... Privindu-l pe voinicul cu boiul drept şi părul negru lăsat pe spate in chip de plete, Pirvu avu un moment impresia că are in faţă o figură de ţaran dac, aşa cum apărea pe basoreliefurile Columnei lui Traian. Învăţătorul, parcă ghicîndu-i gîndul, îi aruncă o căutătură şagalică:

— Ei, îţi place flăcăul pare-mi-se!... Asta-i Buda, finu-meu, americanul!...

Flăcăul, vădit stînjinit, mai puţin de prezenţa străinului cît de recomandarea învăţătorului, se grăbi să intervină:

— Io mi-s român şi nu american!...

Învăţătorul nu-l lăsa să termine şi continuă amuzîndu-se să-l aştie pe tinăr.

— N-o că eu m-am scris pentru America, şi nu Voicu Buda... Eu m-am vîrit vataf la veneticii ăia, să-i slugăresc pentru dolari...

Apoi, inforcindu-se spre Pîrvu: Il auzi, dragule?... Haiducul ăsta, care a băgat spaima în nemeși, s-a făcut acum mielușel pe șantierul străinilor, fiindcă le-a promis la toți să-i expedieze în America... Halal strănepot al lui Horia... Ptiu...!

Flăcăul, întărit de-a binelea, scăpără flăcări din ochi...

— Rușineză-mă, nașule, dar io unul nu mai pot...! Mi s-a urit de robotă la nemeși și de ghionturi de jindari... Vreau să am și io pământul meu, căsoaia mea...

Bătrînul învățător nu se lăsă impresionat:

— Du-te, te așteaptă cu moșioara gata pregătită și-o să-ți dea și cițiva negri pe deasupra... Voicu Buda, mare fermier și proprietar de sclavi!...

De pe chipul bătrînului, dispăruse orice urmă de zîmbet... Avea acum o căutătură amenințătoare:

— Ascultă, băiete... Pământul tău e aici, pămînt udat de sînge de viteji și lacrimi de mame. Aici sînt și mormintele străbunilor tăi, ai noștri... Te-ai năimit să sapi colo sus pe munte... Întrebă-l pe învățatul ăsta venit cale de sufe de poște ce aprigă pornire l-a minat spre aceste locuri sfinte... Cu mii de ani în urmă, un popor brav de plugari a apărat cu neasemuită virtute acest pămînt darnic... Privit-ai tu cetățile cele durate din piatră și sudoare?... Sînt cetățile vitejilor daci... Dar ce știi tu, biet năimit la venetici... Tu te gîndești la ferușoara ta...

Pradă uneia din acele furii care amintesc de temutul răzvrătit de pe vremuri, bătrînul părea că uitase de prezența lui Pîrvu. Acesta, deși nerăbdător să afle cîte ceva despre munca de pe șantier și mai ales despre posibilitățile de a pătrunde acolo, asculta cu interes disputa dintre învățător și flăcău... În cele din urmă se crezu îndreptățit să intervină:

— Lasă-lasă, nu e dracul atîta de negru, Cezar-baci. Mai bine să ne spună dacă se poate cumva să mă angajez pe șantier?...

Flăcăul privi cu neîncredere pe străin... După străie părea să fie țaran de peste munți, dar palmele erau de surtucar de la oraș. Învățătorul înțelese gîndul ascuns al lui Voicu și se grăbi să-i risipească neîncrederea:

— Dumnealui, zise bătrînul arătînd spre Pîrvu vrea să lucreze pe șantier. De meserie e arheolog ca și firtații de sus de pe munte... Numai că el e român de-al nostru. Vrea să știe ce fel de oameni sînt străinii tăi și dacă l-or primi să lucreze alături de ei. Cît despre străiele țărănești, află că e îmbrăcat așa, ca să nu-l dibuie penele de cocoș că s-a furișat de la frații noștri de dincolo, din Regat...

Buda era neîncredător de felul său în surtucarii de la oraș. Dar el îl iubea pe bătrînul învățător ca pe un părinte. Așa că recomandarea lui a fost cea mai bună carte de vizită pentru străin. Cu glas potolit, flăcăul se apucă să istorisească:

— Apoi drept e că învățații străini nu se poartă chiar așa de colțuroși ca nemeșii de la noi... Mincare ne dau bună, iar la treabă nu ne împing cu coarnele din spate... Dar ce nu-mi place nici mie

și nici la ceilalți ortaci e că nu ne lasă să imblăm slobozi... Ne-au urcat pe creastă de munte și ne-au făcut tabără ca la ostășie... Cică să nu care cumva să ne apucăm de rele aici, în vale. Și-apoi, ce fel de contract e și asta?... Nici tu simbrie, nici tu arvună... America și-atît!... Nu-ți place, pe-aici ți-e drumul!... „Sint destui amăriți gata să-și ia lumea-n cap” — spune Herr Schratt... Dar mai e ceva... Flăcăul se opri o clipă, dar, incurajat de privirea bătrînului, continuă: Nu prea pricep ce rosturi învîrtesc boierii ăștia străini. Drept e că noi, ai din opincă, sintem proști și nu putem ajunge la înțelegerea unui om învățat... Dară prea se invîrt ei de pomană, ca omul venit la tîrg să caște gura și nu să cumpere... Nu se omoară ei nici cu munca și nici cu învățătura... Toată ziuca se ciorovăiesc pe limba lor păsărească... Pre cit gîndesc eu, după căutătura lor strîmbă, oamenii ăștia au ceva pe cuget și nu le arde lor de cioburi de oale, fiare și zidărie de cetate...

— Poate o fi căutînd aur? îl ispiți Pirvu.

— Nici pe atît!... Că de-ar fi așa, s-ar opinti la treabă mai avan ca zgirciobul din poveste!...

O clipă, indoiala se strecură în sufletul arheologului... Dacă?... Dar nu, e imposibil!... Ce poate pricepe un flăcău, abia știutor de carte, despre munca unui cercetător?... Pirvu se hotări în cele din urmă să pună întrebarea care-l frămînta în cea mai mare măsură:

— Crezi, băiatule, c-or fi bucuoși boierii tăi să mă primească să lucrez alături de dinșii?...

Flăcăul se scărpină după ceafă, în semn de nehotărire:

— Nu știu cum să vă spun, dar să nu mi-o luați în nume de rău... O vorbă pe la noi spune că pupăza o cunoști după moț și omul după ochi... Mie nu-mi plac ochii lui Herr Schratt și nici fișa lui...

Pirvu era nedumerit. Știa ceva flăcăul?... Ce bază poate pune pe vorbele lui, dar mai ales pe părerile lui?... Adresă o privire rugătoare bătrînului, cerindu-i parcă să-l scoată din încurcătură:

— Dumneata ce spui, Cezar-baci?

Bătrînul chibzui o clipă, apoi răspunse:

— Eu zic că mai bine vede un chior cu singurul lui ochi decît dacă se folosește de o pereche de ochi străini... Calea de aici pînă la munte e mai scurtă ca de la București încoace. Trebuie s-o străbați și pe aceasta...

— Să le spun că-s arheolog?...

— Au în straie de arheolog ai venit aici?...

Pirvu pricepu... Trebuia să se angajeze pe șantier ca simplu muncitor, și dacă Buda s-a înșelat în ce privește rosturile și apucăturile străinilor, are timpul să întoarcă straiele pe dos și să-și arate adevărata înfățișare...

Toți trei căzură de acord ca în dimineața următoare Pirvu să se prezinte conducerii șantierului și să ceară să lucreze laolaltă cu ceilalți muncitori. Un locșor o mai fi la cazan... că tot nu se înghesuie prea mulți la simbrăia cea americană!

VOICU BUDA DESCOPERĂ O LUME NOUĂ

Trecuseră mai bine de două luni de când colonia de pe muntele cel prăpăstios se îmbogățise cu un nou membru: un țăran bejenar de dincolo de munți, aciuat în văgăunele acestea de piatră, minat de cine știe ce necazuri și pustiiri ale inimii. Increderea pe care Voicu Buda o arăta bejenarului, dar mai ales firea dreaptă și deschisă a acestuia îi câștigaseră dragostea tovarășilor de muncă. Le plăcea tinărul acesta copt la minte și la trup, cu pielea obrazului, e drept, cam subțire, dar muncitor de nădejde și povestitor nevoie mare!...

Mai mult decît toți se bucura de noul prieten Voicu. Singur el cunoștea taina bejenarului și numai față de dînsul își dezvăluia Pîrvu gîndurile ce-l frămîntau, ca și comoara de învățătură pe care o stăpînea.

Tîrziu, după terminarea lucrului, cînd umbrele nopții cuprindeau într-o mizgă neagră oameni și corturi, cei doi prieteni tăfăsuiau întinși pe saltelele de mușchi despre întîmplări din vremi de mult apuse. Întîmplări din care mintea ageră a lui Voicu știa a scoate învățătură pentru vremi mai noi, deopotrivă neînțelese pînă atunci de flăcău!...

În poveștile lui Pîrvu era vorba de neamuri și seminții care au trăit cîndva pe acele meleaguri și chiar pe altele mai îndepărtate. Se minuna mult Voicu de traiul și obiceiurile din cale afară de ciudate ale unor popoare ce au dăinuit pe pămîntul imbrățișat de trei ape și mai încolo, către ținuturile dinspre soare-răsare, unde se întindea puterea regilor sciți...

Mai mult însă dintre toate poveștile îi plăceau lui Voicu cele care pomeneau despre străbunii daci...

Cît de mult prețuiau ei libertatea o arătau cetățile acestea în care luptau laolaltă împotriva cotropitorului — bărbați, femei și copii. Nu-îi înspăimîntau nici furtunile înfricoșătoare — urcați pe munte, trăgeau cu săgețile în norii cei întunecați —, nici moartea cea hidă, pe care o întîmpinau cu nepăsare. Doar traiul de robi îi înspăimînta și atunci cînd mugea bătălia sub ziduri ridicau metereze de trupuri și lănci. Vitejia lor era întrecută doar de cumpătarea și înțelepciunea lor...

Povestea Pîrvu despre acel cotropitor trac Lisimah, care căzuse prizonier cu generalii săi pe vremea regelui Dromihete... În loc să-i arunce în temniță, Dromihete a dat un ospăț în cinstea învinșilor. Prizonierii au fost ospătați numai în vase de aur și cu cele mai alese bucate, în timp ce regele și curtenii se ospătau cu mei și legume în vase sărăcicioase de lut. S-au mirat din cale afară Lisimah și generalii săi de această ciudățenie.

Atunci Dromihete l-a întrebat pe trufașul cotropitor:

— Au care soi de ospățare îți place mai mult?

Lisimah a zis:

— Desigur, cel cu bucate alese și în vase de preț!

La care regele dac i-a răspuns:

— Dacă e așa, ce cauți tu în țara noastră săracă?... Vasele de aur în care te-am ospătat sînt prada noastră de război. Ele au fost ale tale... De ce atunci te-ai mai ostenit pînă pe meleagurile noastre?...

Prietenia lui Voicu cu tinărul arheolog de peste munți aduse adîncă tulburare în viața flăcăului...

Copil de pripas, crescut pădureț laolaltă cu făpturile necuvîntătoare tocmit să le păzească, Voicu se găsea pentru a doua oară în tovărășia unor oameni ale căror preocupări contraziceau în chip nefiresc părerile pe care și le făcuse despre rosturile omenești.

Prima dată se întimplase atunci cînd, încă copilandru fiind, se aciuse pe lingă casa învățătorului Mănoiu. Deprinzîndu-l să descifreze buchile, Cezar-baci a deschis fereastră de lumină în sufletul întunecat de amară obidă și neștiință al feciorului de iobag. Dar ispitele erau multe și patima de pămînt prea arzătoare pentru a nu se pune de-a curmezișul avinturilor încă nelimpzite ale flăcăului...

Caius Dancea ținuse bine. El cunoștea slăbiciunile fostului copil de curte de pe moșia tatălui său. Nu cu girbaciul vătăfului poți domoli pornirile aprige ale acestui fiu al munților, ci ispitindu-i dorurile tainuite după un trai mai bun de țăran liber.

Fluturîndu-i pe la nas perspectiva plecării într-o țară unde pămînturile abia își așteaptă stăpîni, Dancea reușise să imblînzească vremelnice firea răzvrătîtului... Dar iată că acum venise acel învățat în straie de țăran, involburînd apele statornicite și abătîndu-le spre alte făgașuri, parcă mai luminoase și mai vrednice de luat în seamă.

De multe ori, Voicu se surprindea stăruind îndelung asupra unor cioburi de vase și ciudate cioplituri în piatră găsite în incinta șantierului. Povestirile lui Pirvu retrăiau aievea în inchipuirea flăcăului și fiecare descoperire cit de neînsemnată îl bucura ca o nouă mărturie a existenței acelor străbuni de care se simțea mîndru...

Cu greu profesorul Corneliu Pirvu reușea să tempereze zelul lui Voicu. Ferîndu-se să tragă vreo concluzie definitivă atîta timp cit nu va fi dumirit în ce privește apele în care se scaldă arheologii străini, Pirvu păstra numai pentru dînsul unele observații ce-l nelinișteau în privința adevăratelor planuri ale expediției. Ar fi vrut din toată inima să-i împărtășească și lui Voicu îndoielile ce-l frămîntau, dar cită vreme nu avea în mină toate firele întunecoasei afaceri nu putea clinti increderea tinărului său învățacel, ca și a celorlalți țărani în rosturile straniei expediții.

Deznodămîntul trebuia însă să vină mai repede decît s-ar fi gîndit și într-un chip cu totul neașteptat...

EXPLOZIA DIN VIRFUL MUNTELUI

Era o seară de miez de vară, cu zăpușeală prevestitoare de furtună. Muncitorii coloniei de pe munte abia isprăviseră masa și, neavînd chef de somn, stăteau pe jos la intrarea cortului, iscodîndu-l pe Voicu cu fel de fel de întrebări...

— Măi Voicule, mă, cind am venit aici, ne stringeam bine în cofoace și amu ne-am lepădat și cămeșile... dar de riciit muntele tot n-am isprăvit!...

— Apoi ce tot mă luați pe mine la întrebări, zise Voicu cu glas răstit. Ne-am angajat să facem treabă la boieri și-i musai s-o gătam. Asta e!

— S-o gătam, vezi bine, rostiră oamenii întunecindu-se la față... Dar dacă ne-apucă iarna și îngheață apele oceanului... cum mai ajungem noi în America?...

— Mai întâi că apele oceanului nu îngheață niciodată... Și, la urma urmei, socoteala asta s-o țină domnii! adăugă Voicu, stringind nepăsător din umeri.

— Vrasăzică din ăștia îmi ești, feciorașule!? izbucni un țăran între două virste, aruncându-i o uitătură cruntă. Noi credeam că ne vrei binele cu America și cind colo ne-ai vîndut cu toptanul boierilor străini!...

— Așa e!... Așa e!... Ne-a vîndut ticălosul!... se auziră și alte glasuri... Sfada era în toi cind ecoul sudălmilor și vorbelor grele rostite de-a valma ajunse pînă la cortul arheologilor...

Conrad Schrott și Caius Dancea o porniră în grabă spre locul de unde se auzea cearta. Dar tocmai cind ajunseră în spatele cortului ocările încetară ca prin farmec, auzindu-se doar un glas potolît:

— Măi oameni buni, geaba v-ați ieșit din pepeni și v-ați năpustit ca niște ulii asupra lui Voicu. El n-are nici o vină!... S-a lăsat amăgit la fel ca voi toți de basmul cu America...

— Basm-nebasm, trebuie s-ajungem în America!... Că prea ni-e cîinoasă viața la cășile noastre...

— America voastră este aici... unde v-ați născut, continuă același glas cumpătat. Nicăieri pe lume griul nu-i mai auriu, porumbul nu crește mai înalt și traiul cel bun nu-i mai pe aproape...

— Vorbele tale sînt pline de adevăr, rostiră oamenii... Dar ce folos dacă din toate bogățiile astea care ne trec prin mîini nu ne rămîne nici măcar să ne lingem deștele?!...

— Ehe!, aiastă socoteală nedreaptă ce-au orînduit-o boierii și grofii... se cere musaj schimbată!

— Dar cum, bre omule, întrebare toți cu sufletul la gură... Cind ei au de partea lor și logofeții, și jandarii, și guvernul de la Pesta și chiar pe drăguțul de împărat de la Viena?!...

— E adevărat că stăpîniți sînt astăzi mai răi și mai puternici ca oricînd, dar ei se vor da înlături cu mare spaimă atunci cînd, la fel ca în '48, mulțimile se vor revărsa ca o mare înfuriată peste capetele lor netrebnice!

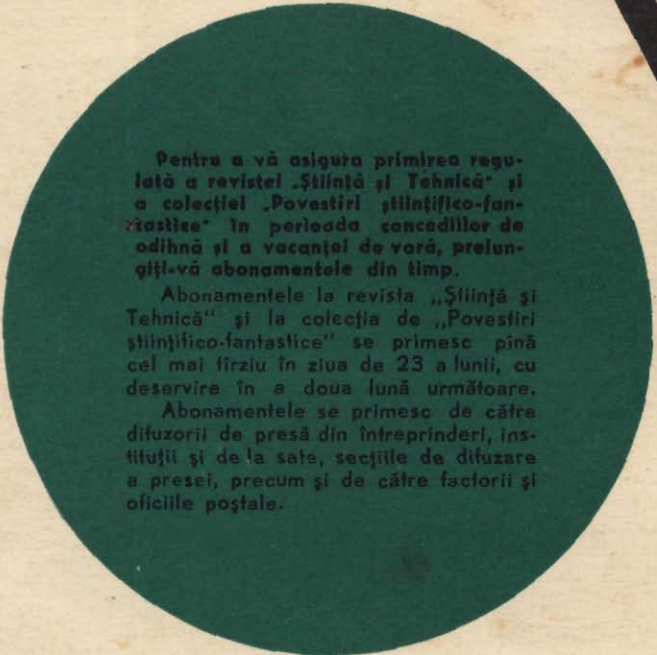
— Iar pînă atunci să stăm și să le răbdăm jugul și neomenia? oftară cu năduf țăranii.

— Ba, dimpotrivă!... Să ne ridicăm glasurile fără temere, fiindcă inchisorile n-or putea să cuprindă întreg poporul!... Și de n-or înțelege de vorbă răsăpăcată, apoi i-or dumiri pe boieri și pe vistavoii lor țepușile furcilor și tăișurile coaselor!...

(Urmare în numărul viitor)

CITIȚI BROȘURILE CARE APAR ÎN COLECȚIA „S.R.S.C.”

- Cădere R. Cărbunii de pământ și modul lor de formare
76 pag. — 0,95 lei
- Călin S. Automatizarea proceselor de producție
76 pag. — 0,80 lei
- Ciorăscu Fl. Un drum nou în tehnică! semiconductorii
64 pag. — 1,30 lei
- Cornea Irina Ruginirea fierului și combaterea ei
32 pag. — 0,45 lei
- Dobrovici V. Nașterea fără dureri
32 pag. — 0,30 lei
- Filipescu M. Un mare înaintaș al geologiei românești, profesorul
Gregoriu Ștefănescu
32 pag. — 0,45 lei
- Kreindler A. Cum coordonează creierul omenesc activitatea în-
tregului organism
48 pag. — 0,50 lei
- Lupan Șt. Chimizarea — factor important în ridicarea pro-
ducției
52 pag. — 0,65 lei
- Minculescu M. Prevenirea și combaterea bolilor molipsitoare la
copii
38 pag. — 0,70 lei
- Pătruș I. Producția de țiței a lumii
40 pag. — 1 leu
- Petrescu Gh. Anul geofizic internațional
44 pag. — 1 leu
- Sdrobici D. Boala ulceroasă
32 pag. — 0,50 lei
- Stamatin M. Vaccinurile în combaterea bolilor microbiene
76 pag. — 1,05 lei
- Ștefan I. M. Pietre cerești, planete mici și aștrii cu coadă
104 pag. — 1,75 lei
- Toth I. Atomul — sursă de energie a viitorului
64 pag. — 1,05 lei
- Voicu I. Problema alimentației raționale a populației
52 pag. — 0,50 lei
- Zamfirescu Eliza Viața și opera savantei Marie Curie
48 pag. — 0,85 lei
- Băia Gh. Importanța alimentației raționale în creșterea ani-
malelor
72 pag. — 0,75 lei

Pentru a vă asigura primirea regulată a revistei „Știință și Tehnică” și a colecției „Povestiri științifico-fantastice” în perioada concediilor de odihnă și a vacanței de vară, prelungiți-vă abonamentele din timp.

Abonamentele la revista „Știință și Tehnică” și la colecția de „Povestiri științifico-fantastice” se primesc până cel mai târziu în ziua de 23 a lunii, cu deservire în a doua lună următoare.

Abonamentele se primesc de către difuzorii de presă din întreprinderi, instituții și de la sate, secțiile de difuzare a presei, precum și de către factorii și oficiile poștale.

150. li

APARE DE TREI ORI PE LUNĂ - PREȚUL 1 LEU